

Südalinna Kultuurikeskuse näitusepindade uuringuraport

Kokkuvõte

Uuringu läbiviijad: Maarin Ektermann, Hanna-Liis Kont

Uuringu teostamine: mai–august 2021

Uuringu tellija: Tartu Linnavalitsus

1. Uuringu eesmärk

Uuringu eesmärk oli linnagalerii ja rahvusvahelistele nõuetele vastava täiendava näitusesaali vajalikkuse analüüs Tartu konteksti arvestades; laiemalt Tartu ja Lõuna-Eesti regiooni (kunsti)näituste vajaduste, võimaluste ning arengusuundade hetkeolukorra kaardistus ning sellest lähtuvalt ettepanekute väljatöötamine seoses Süku näitusepindadega.

Uuringu meetodi ja tulemuste detailsem kirjeldus leidub raporti täisversioonis.

2. Näitusekorralduse hetkeolukord Tartus ja Lõuna-Eestis

Piirkonna näituseelu on aktiivne, igal ajal on võimalik külastada suurt valikut erinevaid näituseid. Tartut nähakse muuseumide linnana, siin tegutseb palju erinevaid ja kõrgetasemelisi muuseume. (Muuseumi)näituste tase on ajas märgatavalt tõusnud. Kohalikku kunstielu ilmestab väikeste eraalgatuslike galeriide loomise laine.

Probleemid:

- Piirkonnas on vähe publikut ja palju pakkumist; tiheda konkurentsiga on kaasnenud liiga sageli vahetuvate näituste programmid; tagajärjeks võib olla töötajate ülekoormus ja motivatsioonilangus. Puudu on võimekusest ja rahalistest vahenditest, et oma näituseid piisavalt turundada.
- Tartu pole transpordi mõttes välituristidele mugavalt ligipääsetav; suured arendused transpordi vallas (näiteks Rail Baltic) lähevad Tartust mööda.
- Näituste korraldamine sõltub valdavalt omatulust.
- Erialaspetsialistide ja järelkasvu puudus.
- Vähene omavaheline koostöö.
- Rohkem võiks olla arhitektuuri-, disaini- ja tarbekunstinäituseid.
- Tallinnas toimuvate näituste Tartusse toomiseks ei leita alati sobivat pinda – näitusepaikade kalendrid on pikalt ette planeeritud; näitused ei haaku kohalike institutsioonide programmi või ruumivõimalustega.
- Eraldi toodi fookusgruppides välja Tartu Kunstimuseumi keeruline olukord, mille ruumid ei vasta kaasaegsetele nõuetele (puudulikud on ligipääsud, transpordialad, näitusepindade kliima ja ruumilahendused, sisseseade, turvatingimused, laopinnad,

tööruumid). Tartmusi eelarvemudel ei ole jätkusuutlik, omatulu teenimise võimekus on väike, programmi osas sõltutakse Kultuurkapitali vahenditest.

Ettepanekud ja seisukohad

- Suurem koostöö muuseumite ja näitusemajade vahel, uute formaatide väljatöötamine (nt mastaapsem galeriide öö), näituse-inventari jagamine.
- Näituste tempo aeglustamine, tähelepanu pööramine näituste järelelule (näituste rändamine, materjalide taaskasutus).
- Tartu linna toetus turunduse osas (kommunikatsiooni teeksid kõik näitusepaigad jätkuvalt ise).

3. Linnagalerii

Linnagalerii kui näitusemaja tüübi iseloomustus

- Eelkõige väikelinnades ja kohaliku kunstielu lõikes oluline formaat.
- Annab võimaluse oma loomingu eksponeerimiseks kohalikele kunstnikele ning vahendab laiemat professionaalset kunstielu väikelinnadesse.
- Pigem tihe näitusegraafik, programm arvestab erinevate sihtgruppidega, külastamine on tasuta.
- Edukus sõltub paljuski galeristi teadmistest ja kontaktidest.
- Tavapäraselt u 100–200 m².
- Eelarve suures osas linna poolt kaetud.
- Linnagaleriid Eestis: Haapsalu, Pärnu, Viljandi, Võru, Jõhvi jt.

Linnagalerii ideest Süku ja Tartu kontekstis

- Tartus täidab neid funktsioone Tartu Kunstimaja, lisaks Pallase galerii ja mitmed väikegaleriid.
- Uue institutsiooni loomise asemel tuleks toetada olemasolevaid näitusepaiku.
- Pool-professionaalsetele kunstnikele pakub väljundit ka Linnaraamatukogu näitusegevus ning mitmed muud pinnad (Tartu Ülikooli Raamatukogu, Aparaaditehas, kohvikud jne).

Kokkuvõte ja ettepanekud

Linnagalerii kui eraldi institutsiooni loomine ei ole Tartu puhul õigustatud, kuna:

- linnagalerii formaat sobib pigem konteksti, kus ühe institutsioonina tuleb kõnetada väga erinevat kunstipublikut; Tartu suurusel linnas on see funktsioon jagunenud eri näitusekorraldajate vahel;

- kunstielu kaks suurt probleemi on vähene rahastus ning publiku nappus – uus galerii võtaks jõu ära olemasolevatelt näitusemajadelt;
- eraldi linnagalerii loomise asemel mõelda läbi Linnaraamatukogu tegevus Sükus näitusekorraldajana ja anda sellele võimendust juurde, liikuda kaasaegsemate tööstandardite suunas.

4. Eraldiseisev hittnäituste ehk *blockbusterite* saal Sükus

Rahvusvahelistele nõuetele vastava näitusesaali üldiseloomustus

- Neutraalne ja paindlik ruum, kuhu saab luua erinevad lahendused. Optimaalne suurus 1000 m², mida saab liigendada kuni kolmeks. Oluline on ruumi kõrgus, et võimaldada ka suuremõõtmeliste eksponaatide näitamist.
- Tugevad põrandad, vastupidavus raskete objektide liigutamisele ja suurele igapäevasele koormusele.
- Erinevate valguslahenduste loomise võimalus – tehisvalguse ja päevavalguse kasutamine.
- Mürasummutus saalis sees ja ülejäänud hoonest tulevate helide summutamiseks.
- Stabiilne ja kontrollitav kliima, selle jälgimiseks vajalikud tehnilised vahendid.
- Vajalikud turvatingimused erinevate teoste eksponeerimiseks.
- Ligipääsetav erinevate vajadustega näitusekülastajatele.
- Suuri veokeid mahutav katusealune transpordiala; võimalus kraanadega elemendid maha tõsta; maja ümber suur manööverdamise pind; funktsionaalsed ligipääsud saalidele – suuremõõtmelised avad ja käiguteed, korruste vahel eksponaatide liigutamiseks transpordilift.
- Mahukad laoruumid, turvaruumid ja vahelüüsid; võimalus paljude eksponaatide paralleelseks vastuvõtmiseks, aklimatiseerumiseks, pakkimiseks ja ladustamiseks.

Eesti näitusekorraldajate kogemused hittnäituste korraldamisega

- Sobilikud rändnäitused saadakse peamiselt koostöövõrgustike ja isiklike kontaktide kaudu, mõnikord leitakse ka portaalist ja välismaistelt vahendusfirmadelt.
- Rändnäituste saamisel on oluline vastuvõtva institutsiooni hea maine ja usaldusväärsus.
- Edukate näituste eelduseks kvaliteetne sisu, iga rändnäitus ei vasta publiku ootustele ega sobi kohalike institutsioonide programmi ja mainepoliitikaga. Oluline on rändnäituste sidumine kohaliku kontekstiga, st väga häid “võtmed kätte” lahendusi on harva, hittnäituse loomine tähendab suurt omapoolset tööd – see nõuab pikaajalist ettevalmistust ja meeskondade suuremat panustamist.
- Populaarsete rändnäituste renditasud on suured, senise kogemuse põhjal näituste kogueelarved 200 000–400 000 eurot; plussi jäämine keeruline, oluline tavapärasest suurem avaliku- ja eraraha kaasamise võimekus.

- Näituseid tasub ise vaatamas käia, et neid vahetult kogeda ning seisukorras veenduda. Rändnäitused amortiseeruvad ja olles järjekorras mitmes, ei pruugi need heas seisus olla.
- Näituste valimisel arvestada, mida ümbruskonnas juba näidatud on; publiku hulga arvestamisel lähtuda 300 km raadiuses elavate inimestega.

Suurte rahvusvaheliste (ränd)näituste korraldamine Tartus ja Lõuna-Eesti piirkonnas

Enamus uuringus osalenud näitusekorraldajatest, kes suuri rahvusvahelisi näitusi ei korralda, ei näe võimalust hakata neid ka lähitulevikus korraldama. Lähtutakse hetkeolukorras valitsevast ressursipuudusest ja rõhutatakse taoliste näituste riskantsust.

Peamised seisukohad:

- Eraldi *blockbusterite* saali loomise mõtet ei toetata; erinevad suurnäitused saavad toimuda ERMi, AHHA ja Tartmusi tulevastes Sükü ruumides. Menukad rahvusvahelised kunstinäitused võiksid toimuda Sükus Tartmusi ruumides ja nende korraldusel; ERMi kunstigalerii võiks Sükü avamise järgselt orienteeruda temaatiliselt laiemale programmile.
- Heade välisnäituste toomisel on oluline roll kontaktidel ja institutsiooni mainel, Sükusse loodud näitusesaal ilma tugeva organisatsioonita, ilma oma identiteedita (olles vaid vahetatavate näituste saal kultuurikeskuses) ei ole rahvusvaheliselt tõsiseltvõetav partner.
- Kunstivälja vähest raha ei peaks kulutama kallite *blockbusterite* sissetoomisele. Pigem jõustada siinseid kunstnikke ja mängida suureks enda leitud teemad, keskenduda kvaliteetsetele nõrka keskmise suurusega näituseprojektidele, mis on paindlikumad ja eripärasemad.

5. Tartu Kunstimuuseum ja Tartu Linnaraamatukogu Sükus; Sükuga seotud ootused ja väljakutsed

Sükü mõju kunstimuuseumi ja linnaraamatukogu tegevusele

- Sükü valmimine annab võimaluse viia sinna kolivate institutsioonide tegevus uuele tasemele.
- Tartu Kunstimuuseumile loob Sükusse kolimine võimaluse töötada kaasaegsetel näitusepindadel koos vastavate tehniliste võimaluste, kontrollitud kliima ja turvanõuetega; publikule saab avada püsiekspositsiooni; töötajatele luua paremad töötingimused; rohkem võimalusi haridus- ja publikuprogrammideks.
- Tartu Linnaraamatukogule loob Sükusse kolimine võimaluse areneda edasi kogukonnakeskuseks, laiendada raamatukogu tavapäraseid funktsioone.

Näitustegevus Sükus

- Tartmus on planeerinud Sükusse järgmised näitusesaalid: püsiekspositsioon 1000 m² vahetuvate näituste saal 1000 m² (liigendatav), projektiruum 100 m² – olemasoleva info põhjal tunduvad need mahud optimaalsed.
- Linnaraamatukogu plaanib näitusteks üksikuid seinu ja vitriine sissepääsu ning eri osakondade juures, täpsem plaan on kujunemas.

Tartmusi ja Linnaraamatukogu ühine toimimine Sükus

Arutelu sel teemal on kahe institutsiooni vahel alles algusjärgus.

- Muuseum näeb ühisosa haridus- ja publikuprogrammide osas; raamatukogul on ootused koostööks ka näituste vallas.
- Muuseumi raamatukogu ja arhiiv võiksid toimida pigem Linnaraamatukogu küljes / selle loogika järgi.
- Ühiskasutuses võiksid olla mitmed stuudiod ja töökojad.
- Süku programmiloome vallas peaks kindlasti toimuma tihe dialoog – samad teemad saaksid olla võimendatud Süku eri paikades.
- Ühist sünergiat võiksid tekitada ka jagatud puhkeruumid töötajatele ning *team-building* üritused.

Süku arhitektuuriliselt ja Tartu linnaruumis

- Sükust peaks saama arhitektuuriline maamärk, mis mõtestab vormiliselt ja sisuliselt linnaruumi ümber, toob inimesed hoonet ennast vaatama ja kogema.
- Süku on oluline kui mitte-kommertsialiseerunud avalik ruum; see peaks olema avatud ja loomulikult ühendatud ümbritseva linnaruumiga.
- Hoone võiks olla dialoogis ajaloo ja tänapäevaga; ehituspõhimõtelt jätkusuutlike lahendustega, säilitades ja luues enda ümber võimalikult palju rohelist keskkonda.
- Kunstiga kokkupuutumine peaks algama juba Süku ümbrusest.
- Hoones sees peaks toimuma paindlik kulgemine erinevate tsoonide vahel.
- Eeskujuks toodi Helsingi linnaraamatukogu Oodit – arhitektuurselt põnev ruum, rohkelt võimalusi inspiratsiooni kogumiseks ja oma ideede teostamiseks.
- Ebaõnnestumine oleks kinnine kast – nii otseses kui tunnetuslikus mõttes.

Ettepanekuna toodi veel välja, et kolmandaks majaliseks võiks Sükus olla väärtfilmikino (konkreetsemalt Elektriteater); veel võiks kaaluda Sükusse majaliste poolt ühiselt hallatava rahvusvahelise residentuuri loomist – pikemalt uuringu täisversioonis.

6. Kokkuvõte

- Lisaks Tartu Kunstimuuseumi ja Tartu Linnaraamatukogu ruumidele Sükusse linnagalerii ja rahvusvahelistele nõuetele vastava täiendava näitusesaali loomise vajadus puudub.

- Linnagalerii funktsioonid täidab Tartus ära Tartu Kunstimaja ning mitmed teised galeriid oma programmiga. Uue galerii loomise asemel tuleks jõustada neid, kes juba praegu tegutsevad. Linnaraamatukogu näitustegevust võiks Süku kontekstis järgmisele tasemele arendada.
- Tartus on olemas rahvusvahelistele nõuetele vastavad ajutiste näituste pinnad ERMis ja AHHAAs. Kui Tartmus saab Sükusse kolides samuti uued kaasaegsed ruumivõimalused, saavad kunstialased suurnäitused toimuda seal. ERMi kunstigalerii võiks Süku valmimise järgselt muuta programmi temaatilist profiili laiemaks.
- Piirkonna näitusekorraldajate tegevust pärsib ressursipuudus; valdav soov on näituste vahetamise tempot aeglustada ja mõelda rohkem nende järellelule.
- Seoses Sükusse laienemisega tuleks vaadata üle Tartmusi ja Linnaraamatukogu eelarvelised võimalused. Tartu Kunstimuseumi (näituse)tegevusele on vajalik eelarveline võimendus; juba praegu tuleks liikuda jätkusuutlikuma eelarvemudeli suunas.
- Süku puhul oodatakse paindlikku ja terviklikult toimivat avalikku ruumi, kus leiab palju eri tegevusvõimalusi.
- Süku kui uue tõmbekeskuse abil tuleks publikut suunata ka teistesse näitusepaikadesse.